
СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд

„**Спекулативната логика на Хегел като нравствен път на духовна еволюция**“

на **Иво Иванов Минков** за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.3. Философия (История на философията.)

от доц. д-р **Васил Видински**

СУ „Св. Климент Охридски“, катедра „История на философията“;

Философия на Новото време и Съвременна философия

Дисертационният труд на Иво Минков „Спекулативната логика на Хегел като нравствен път на духовна еволюция“ е с обем 260 с. и е разделен на въведение, три основни глави с изводи към всяка една от тях, заключение, библиография и дори именован показалец. Библиографията се състои от 193 единици, от които 16 заглавия са първична литература. Като цяло са използвани материали на немски, английски, български и руски език.

Авторефератът е 22 стр. Той отразява внимателно, точно и последователно съдържанието на дисертацията по глави и подглави. Ясно са отделени изследователският обект, целта, задачите, тезата, методологията и приносите на изследването.

Докторската **теза** е формулирана и в дисертацията, и в автореферата по следния начин: „логическото и битийното осмисляне на нравствеността през идеята за свободата и нейната принципна опосредстваща функция внася импулс за онтологично постигане на нравствеността. Дисертацията разкрива сливането на онтологично снетите пътеки на ставането на логиката и нравствеността и постига същността на *Абсолютния субект*. Докторската теза кристализира по двойно опосредстван път на методологично обосноваване на типологията на духовната еволюция. Историко-философският анализ на конституцията на Абсолютния субект интерпретативно прераства в нов, системен спекулативно-етически проект.“ (Дисертация, 10 с.; Автореферат, 7 с.).

1. КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО

Изложението в дисертацията е сложно и многопластово. Моментите, през които се преминава, за да бъде поставена (без все още да бъде изградена) *Наука етика*, са от всякакъв порядък – и понятиен, и съпоставителен, и историко-контекстуален, и методологически. Вероятно заради цялото това разнообразие изложението понякога е неясно и не винаги изглежда достатъчно внимателно – нито в отделянето на моментите, нито най-вече в тяхното последващо аналогизиране и свързване. От друга страна, и размахът, и дълбочината, и поставената цел в дисертацията са на много високо ниво. Знанието и ерудицията – също. Ако се игнорират някои от аспектите на изложението, то възможно най-схематичното представяне на отделните моменти изглежда така:

1. **Изясняване на ролята на спекулативната логика (I и II глава от дисертацията).** Това е *концептуално-аналитична част*, която разглежда *прехода и снемането* на трансценденталната логика в спекулативна логика като предварително се сравняват двата светогледни подхода на Имануел Кант и Георг Хегел. Най-важните *синтетични* резултати или твърдения са:
 - a. Изясняване на спекулативно-логическия ход на понятието и силата на опосредстващата дейност. Това разбиране ще бъде в основата на цялата дисертация и има два момента:
 - i. Нищото, отрицателността и средният термин са двигатели на ставането (онтологическо, гносеологическо, методологическо). Затова се говори за *възможното* разглеждане на опосредстването като онтологичен принцип;

- ii. Представяне и изясняване на „четвъртия закон“ в логиката на Хегел, който обвързва логическото с етическото ставане.
 - b. Удържане (и анализ) на особеното през идеята за свободата като *опосредстваща сила* и (съответно, следвайки *1a*) свободата като *онтологичен принцип на нравствеността*;
 - c. Заявява се, че има възможност „*феноменологическото опосредстване*“ да се приложи към *Абсолютния субект*.
2. **Представяне на духовната еволюция и възможната етика на Абсолютния субект (III глава от дисертацията).** Това е *интерпретативно-аналитична част*, която репонятизира и надгражда предходните разсъждения. Представено е историкофилософско изложение на развитието на понятието за свобода, но то е по-скоро схематично, много типологизиращо и видимо центрирано около Хегел (вероятно с оглед на задачите в дисертацията подобно опростяване е приемливо). В тази глава се представя по-разгърнато онтологизирането на нравствеността; както и ставането като *постепенна и разумна* духовна еволюция. Това е същинският принос в изследването и тук могат да се посочат няколко момента:
- a. В тази част се представя (в неговото самоизграждане) *Абсолютният субект* като се запазва централната ролята на *особеността*. Според Иво Минков това е резултат от самата спекулативна логика и от единството на критическия и диалектическия метод.
 - b. Разгледани са противоречията през феноменологията на *Абсолютния субект* (срв. *1c*). Представени са три посоки на завръщане през двойно опосредствания път на духовната еволюция:
 - i. в три фундаментални отношения: към *Бог*, към *Другия*, към *Себе си*;
 - ii. и чрез три спекулативни понятия – признание, отчуждение и примирение.
 - c. Изхождане от *Абсолютния субект* (като абсолютно свободно същество) на идеята за една *нова спекулативна етика* с критически и метафизически заряд. Тук именно е дадена допълнителна обосновка на обвързаността и взаимоотношаването на логическо и етическо през двойно опосредяване. Съответно спекулативната логика се представя като нравствен път на духовна еволюция.

Коментар: отношението между двата дяла – 1 и 2 – е формулирано като **Задача 1** от дисертанта и така се удържа целостта на изследователския проект. Изясняването на моментите *1a* и *1b*, както и установяването на връзката между тях е формулирана като **Задача 2** от дисертанта, съответно представянето на *2b* и *2c* са обединени в **Задача 3** (за задачите в дисертацията, вж. Д, 10; АР, 6-7).

2. ОЦЕНКА НА ОТДЕЛНИ ТЕМИ И КАЗУСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертацията представлява *много интересно изследване* с видима смелост и творчески патос. Похвално е и това, че дисертантът показва необходимите знания и умения, за да се захване с тази толкова нелека задача. Тук бих искал обаче да посоча някои трудности при нейното четене. Не винаги е експлицитно ясно докъде стига позицията на Хегел, къде започва интерпретацията през някаква вторична литература и къде е собствената позиция на Иво Минков. Понякога тези три различни дискурсивни отношения звучат като една и съща хомогенна и истинна позиция, която просто се разгръща. Това е различен проблем от *методологическото и понятийно припокриване* между подхода на Хегел и подхода в дисертацията – към това не отправям възражения, но трябва да се посочи, че подобно припокриване е силно изследователско ограничение. От тази гледна точка проучването не е толкова проверка и критически анализ на философията на Хегел, а приемане и потвърждаване на нейните предпоставки (и дискурсивен подход), последваща работа през основните му понятия, а накрая интересното им и много евристично надграждане.

В дисертацията има и множество положения, които са само *частично аргументирани*, например: **(1) Изводи.** „С помощта на критическия заряд на трансценденталното се обосновава пътят от логическо към

феноменологическо опосредстване [...] а феноменологическото опосредстване *произлиза откъм сравнителния анализ* на трансцендентално и спекулативно“ (Д, 56; *добавен курсив*). За съжаление този наистина централен момент от изследването не е достатъчно разгърнат в първата глава, за да бъде представен като ясен и наистина обоснован неин извод. **(2) Предпоставки.** Има съществени моменти, които са предпоставени: „едно изконно чувство присъщо на всяко едно човешко същество – стремежът към хуманност, към осъзнатост, към въвличеност по отношение на наболелите проблеми и духовните тежнениа на епохата“ (Д, 189). Но тук въпросът не е само в предпоставянето на това положение, а дали става дума именно за *чувство*, дали то е *изконно* и т.н. Подобни трудности има и около твърдението за завършения, логичен, закономерен и органичен прогрес на световната история (Д, 188). Тези две предпоставки са пряко свързани с възможната спекулативна етика, така че не са маловажни. При всички положения би било добре поне част от предпоставките да се анализират критически. **(3) Двусмислия и неясноти.** В дисертацията се срещат и наистина множество двусмислени моменти: „нищото, като обвързано изобщо с другостта и единичността, става принцип и в етическата сфера“ (Д, 37) – за нищото ли става дума или за опосредстването; освен това, дали действително нищото *става* принцип, а удачно ли е изобщо да бъде понятизирано като принцип; дали нищото се взема само като обвързано с другостта или се третира самостоятелно и т.н. Подобна неяснота има дори около един от най-важните методологически проблеми: как *точно* се различават според Иво Минков спекулативно-диалектичната и феноменологичната методология? Без много внимателно разграничение тези два подхода не биха могли после да се „преплитат“. Върху това разграничение не е отделено достатъчно внимание, то по-скоро се подразбира, но когато е част от аргументацията, това създава допълнителна неяснота. Наблюдението ми е, че на места изложението е двусмислено, защото се работи през аналогии, а не само понятийно.

Вярно е, че при всеки от тези проблеми читателят все пак би могъл да се ориентира как да *реконструира* аргумента, за да бъде той по-разбираем, но това изисква допълнителна интерпретация. Моята препоръка е всички тези места да бъдат *експлицирани*.

ЗАЯВЕНИТЕ ПРИНОСИ

Имам някои дребни забележки и към формулираните приноси. Петият принос „Аргументиране на понятието свобода като онтологична основа на нравствеността“ (АР, 21) не би могъл да бъде приет за действителен с тази си формулировка – или трябва да се уточни какво означава „онтологична основа“ в самия принос или той се превръща в известно и типично твърдение за обвързаността на нравственост и свобода (което е различно от постигнатото в дисертацията). Друг вариант е да се експлицира какво е *новото* в аргументацията и т.н. Четвъртият принос всъщност не е формулиран като твърдение и е добре да се раздели поне на две части: „Спекулативно-диалектично ставане на Абсолютния субект и фундаментализиране на необходимостта от феноменологично отнасяне към Висшата същност, Другия и Себе си, което полага основанията на спекулативно-етическата парадигмалност“ (АР, 21). Вторият принос, точно така както е формулиран, всъщност не е оригинален, тъй като спекулативната логика на Хегел по *необходимост* изисква опосредстване; в дисертацията е извършен доста по-интересен и смислен анализ, който не е успешно изразен в приноса. Нямам забележки към формулировките на първи и трети принос.

ВЪПРОСИ

1. С оглед на казаното в дисертацията духовната еволюция надали може да е само лична или индивидуална, но как тогава се обясняват подобни твърдения: „преходът става вътре в самия човек, той не е външен, а образова себе си и постига всичко с лични усилия. Само по този начин човек може да еволюира духовно...“ (Д, 9)?
2. В дисертацията многократно се посочва, че централният изследователски момент е средният термин, абсолютната отрицателност и двойствеността на опосредстването. Целият проект – и методологически, и понятийно – преминава през този център. Дали обаче *резултатите и изводите* ще са различни и в какво ще се състои разликата, ако „същностният“ момент стане друг

– да кажем спекулативното и синтетично снемане в *завършения и краен термин* от философията на Хегел? Диалектичното опосредяване ще бъде запазено, но акцентът ще е различен. Въпросът всъщност предполага да се посочат границите на изследователския проект на Иво Минков (но все пак оставяйки в методологията на Хегел).

3. Как точно *примирението* съдържа „в себе си диалектичния момент на отрицание и по този начин има в себе си противоречивостта, която го тласка да разгръща нататък своя потенциал“ (Д, 201)? На това са отделени само няколко параграфа, а би било добре именно тази част да се разгърне повече – и по отношение на *Абсолютния субект*, и спрямо спекулативно-етическия проект като цяло.
4. В какъв смисъл машината може да има самосъзнание (Д, 194-5) и защо в дългосрочен план да не може и тя да постигне спекулативна нравственост след като (ще) притежава самосъзнание?

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпреки трудностите и забележките, залогът на изследването е интересен, а извеждането на една спекулативна етика през темата за опосредстването е наистина любопитно. Дисертантът демонстрира сериозен интерес, както и висока историкофилософска и понятийна ерудиция: обхванат е обширен изследователски материал, познава се добре и българската философска литература. Иво Минков е успял да прочете с разбиране и да съпостави различни подходи върху Хегел. Много ясно си личи и по-общата понятийна философска култура, схващането на историческото развитие в неговия контекст. На този фон обаче най-впечатляваща остава общата цел на изследването – не само като философска амбиция и залог, а и като иновативно хрумване как да бъде разгърната допълнително философията на Хегел. Това надскача изискванията за докторска дисертация и може да бъде продължено като изследване и занапред. Накрая бих отбелязал и нещо за общия патос: Иво Минков показва откритост и смелост – както при представянето на тезите, така и при следването им до тяхната завършена и крайна форма; това също ми се струва важно.

Дисертационният труд „Спекулативната логика на Хегел като нравствен път на духовна еволюция“ на Иво Минков **отговаря на необходимите изисквания** за придобиването на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.3. Философия. Като член на научното жури **ще гласувам с „да“**. Нямам съвместни публикации с Иво Минков и не съм в конфликт на интереси.

7 декември 2020 г.
София

доц. д-р Васил Видински
Философия на Новото време и Съвременна философия;
СУ „Св. Климент Охридски“